

Jaume Cabré

Visat núm. 1
(gener 2006)

Quan prescriu, des d'un punt de vista moral, un crim? Alguna vegada una persona deixa de ser responsable dels seus actes? *Les veus del Pamano* narra la investigació d'uns fets ocorreguts una seixantena d'anys abans, per tal de rescatar la veritat, manipulada i tergiversada al llarg del temps. És un al·legat contra l'oblit, una defensa apassionada de la necessitat de mantenir la memòria, una lluita per aconseguir que la història no l'escriguin només els vencedors. «Pare, no els perdonis, que saben què fan.» És la citació de Vladimir Jankélévitch que encapçala aquesta reflexió sobre el perdó, la memòria i l'oblit.

Les veus del Pamano està ambientada a Torena, un poblet imaginari de la vall d'Àssua (Pallars Sobirà), al cor del Pirineu català. Tina Bros, barcelonina, mestra de Sort (capital de la comarca) i fotògrafa aficionada, descobreix, en l'escola abandonada de Torena, una llibreta que conté una mena de memòries d'Oriol Fontelles, barceloní, antic mestre del poble i pintor aficionat, alhora que reconegut heroi franquista. El quadern li descobreix la veritable història d'Oriol Fontelles, que la Tina maldarà per donar a conèixer perquè la seva memòria es conservi intacta per a la posteritat. La novel·la s'esdevé bàsicament en dos temps: en els primers anys de la postguerra i a començaments del segle XXI.

Entre aquests dos mestres, personatges que presenten múltiples paral·lelismes, hi ha la figura omnipresent i omnipotent, immortal, eterna, d'Elisenda Vilabré, que enllaça les dues èpoques: la de l'Oriol i la de la Tina. L'Elisenda és l'autèntica protagonista de l'obra, l'encarnació més genuïna del poder absolut. Però, al costat seu, s'hi mouen moltíssims personatges que pertanyen a èpoques, ambients i classes ben diferents. Tota la gamma del teixit social hi és present: des d'un gat, que té nom i cognom i pseudònim, fins al mateix Papa de Roma. Hi trobem els personatges del cercle i de la història de l'Oriol, en els pitjors anys de la postguerra, i els del cercle i de la història, actual, de la Tina. I els que acompanyen la llarga vida de l'Elisenda: l'oncle, el xofer, la criada, el marit, el fill, els amics del fill, la nora, el nét... I els habitants de Torena, a la comarca pirinenca del Pallars, on la Guerra Civil Espanyola va ser especialment cruenta: els vencedors i els vençuts, els cacics i els resistents, així com els esplèndids Serrallac, pare i fill, autors de les magnífiques làpides que enriqueixen, fins i tot visualment, la novel·la.

Pel que fa a l'estructura, *Les veus del Pamano* consta de set parts, totes elles encapçalades per una citació; després, un capítol sense numerar, que narra un fragment d'una mateixa cerimònia a la qual anirem trobant el sentit a mesura que vagi avançant l'acció, i, finalment, el seguit de capítols numerats, l'últim dels quals acaba amb una làpida i un comentari, o bé un diàleg, a càrrec d'algun membre de la família Serrallac. La trama és apassionant: adulteris, traïcions, assassinats..., tot plegat amb un rerefons històric ben documentat.

Però, una vegada més, la gran troballa de *Les veus del Pamano* és l'estil, sempre meticulós i agosarat: l'ús de la varietat regional de la zona, que evoluciona fins i tot a través del temps: el fill Serrallac no parla el pallarès que parlava el seu pare; un llenguatge que s'adapta com un guant a cada personatge; la varietat de registres (alguns d'ells força còmics, sobretot els que reflecteixen una mirada irònica sobre el moment actual); els canvis de punts de vista, de vegades en un mateix paràgraf, o fins en una mateixa frase; la fusió de plans narratius, les retrospeccions i les anticipacions. En cada capítol hi ha salts cronològics que, tot i que sorprenden, no dificulten la comprensió d'un text magistral.

La toponímia precisa, concreta, situa aquesta narració en una terra d'odis i venjances, marcada per les seqüeles de la Guerra Civil, per on passa un riu que té mil noms, el Pamano, del fons del qual emanen les veus dels qui s'hi han negat, dels que s'hi negaran. Un riu que, si se sent des de Torena, no és sinó un presagi de la mort.